

Lat. qu. 404.

acc. ms. 1893, 304.

II

multum cum istis. pl. capitali odio. aq.
pompeio. quatum erat eos dissi dere. quocū
coniunctissime & amantissime uixerat. quan
ta esse hominū uel admiratio uel querella
itaque tam saeuola. cū mineam ipsam
nētaonem inuadisset. Exposuit nobis sermo
nem laeli de amicitia habitum ab illo secū & cū
altero genere. & sermo in filio. paucis dieb;
post mortem africanū. eius disputationis
sententias memoriae mandauit. quas hoc libro
exposui. ut breuiter. quae sunt ipsos induxi
loquentes. Ne inquam & quae saepe us inter
poneretur. atq; ut non quā a praesentibus
coram herberis sermo uideretur. Cum enim
saepe mecum ageret. ut de amicitia scriberē
aliquid digna mihi res cū omnū cognatione.
Tum nos tū familiaritate uisā ē. itaque
feci non inuitus. ut prodessem multis rogatus
tuo. Sed ut in catione maiore feci quae scrip
tus a te de senectute cationem induxi senem
disputantem. quia nulla uidebatur aptior.

persona quae de illis actate loqueretur
quom eius quiet diuissime senex fuit. Et
in ipsa senectute praeter ceteros floruit. sic
sic cum cecepissimus apud tribus maxime memo
rabilem. c. laeli. et p. sapientis familiaritate
fuisse. Idonea nihil laeli persona uisa est. quae
de amicitia ea ipsa differeret. quae disputata
ab eo meminisset saeuola. Genus uero in hoc
sermonum positum in huiusmodi auctoritate
et eorum in laeliū. plus quam in opaco uideatur.
habere grauitatis. itaque ipse me legens. sic ad
ficio interdum ut cationem non meloqui existi
mē. Sed ut tam ad senem senex de senectute. sic
hoc libro ad amicū amicis simus scripsi de amicitia.
Tum est cato loquutus quo erat nemo fere
senex tēporibus illis nemo prudentior. Nunc
laelius & sapiens sic enim est habitus & amicitiae.
gloria excellens de amicitia loquetur. Tu uelim
ame animum per ueritas. laeliū loqui ipsū
putes. C. fionius et q. mucius ad soerū ueniunt.
postmo tē africanū. ab his sermo oritur. Responde

laelius cuius tota disputatio est de amicis quam
legente ipse cognosces sunt ista laeli. pie enim
melior ut fuit africano quisquam. nec clarior
sed exis amare debes omnium oculos in te esse con
iectos. unum te sapientem et appellari. & existi
marent tribuebatur hoc modo. m. catorum. Scimus
laeliu apud patres nostros appella tum esse
sapientem. sed utrum alio quodam modo. Nam
qui prudens esse in iure civili putabatur. Cato
quia multum in iure usus habebat multum eius
in senatu et in foro uel prouisa prudenter uel
acta constituta. uel responsa acute ferebat. Iuris
Propterea quia cognomen iam habebat in senec
tute sapientis. Te uero alio quodam modo non solum
natura & moribus uerum etiam studio et doctrina
esse sapientem. Deest aut ut uulgus sed ut erudi
ti solent appellare sapientem. qualem in reliqua
grecia neminem. Nam qui septem appellatur
Eos qui septem sapientius quaerunt in numero sapi
entium non habent. Athenis unum accepimus.
Et cum quidem etiam apollinis oraculo sapientis simi

3
iudicatum. Et necesse est in te sapientiam existi
mant. ut omnia tua in te posita esse uideantur hu
manosque casus uirtute inferiores. putet. Itaque ex
me quaerunt credo ex hoc. item si uelut quo
nam pacto mortem. africam ferat. Eo magis
quod proximi nonis cum in hortos d. bruti au
guris commenda iudicium. ut ad solam uenisset
Tunon ad fuisse. qui diligenter sine semper illu
dion. Et illud munus solitus esse obire. Quae
runt quidem. C. laeli multum ut est a frennio
dictum. sed ego id respondeo quod in unum ad uer
te dolorem quem acceperis cum summanium. Tum
amicis summi morte ferre. medietate. Nec potu
isse non commoueri. nec fuisse id humanitas
tue. Quod autem nonis in conlegio nostro non
ad fuisse. uelitudine respondeo causas. non
maestiam fuisse. Recte tu quidem scire uolueris
ere. Nec enim ab isto officio quod semper usurpa
ui cum ualere abduci in com modo meo debui.
Nec ulli casu arbitror hoc constanti homini pos
si. contingere ut ulla intermissio fiat officii.

Tu autem fanni. quod mihi tantū tribuidias
quantum ego nec adgnosco nec postulo facis
amice. sed ut mihi uideris nō recte iudicas de
cacone. Aut enim nemo quod quidē magis credo
aut si quisquam ille sapiens fuit. quomodo ut
clia omittam mortē sibi tulit. meminera pau
lum. uiderem gaurum sed hu iuueris cato in pfecto
& spectato uir. Quamobrem caue caconi ante
ponas. deis tū quidem ipsum. quem apollo ut ait
sapiētissimum iudicauit. Huius enim factio.
illius dicta laudatur. Deme autem utiā
cum utroq; loquar sic habetote. Ego si sapionis
desiderio memouer. negem. quam id recte facta
uiderint sapientes sed certe mentiar. Mouere
enim teli amico orbatuf. qualis ut arbitror ne
mo umquam erit. ut confirmare possum nemo
certe fuit. sed non ego medicina. me ipse conso
lor. & maxime illo solacio quod eo errore careo
quo amicorū decessu pleriq; angī solent. nihil
mali accidit se sapioni puto. mihi accidit. si quid
accidit. siuis autem incommodis grauior. angī

4
non amicum sed se ipsum amantis est. cum illo uero
quis negat actum esse pruedicere nisi enim quod
ille minimi putabat in mortuū dicitate optare
uelle. quid non adeptus est quod hominifas ēēt
optare. qui summam spem cuium quam de eo
lum puero habuerant. continuo adulescens in
credibili uirtute supercauit. qui consulatū posuit
numquam factus consul est bis. Primū ante
tempus. iterū sibi suo tempore. reip. puensero.
Quid uerb; urbib; eueris inimicis simis huic impe
rio. non modo priesentia. uerū & iam futura
belli deleuit. Quid dicam de moribus facillimis.
de pietate in matrem. liberalitate in sorores.
bonitate in suos. iustitia in omnes. nota sunt uo
bis. Quam caute ciuitati carus fuerit in uerore
funeris iudicatum est. quid igitur hunc paucorū
annorū accessio iuuare potuissit. Senectus em
quocumq; non sit grauis. ut memincationem.
anno antequam est mortuus. mecum & cum
sapiōne differere. tamen aufert eam uiridita
tem in qua & iam nunc est scipio. Quāobrem

autaequidem talis fuit uel fortuna uel gloria
ut nihil posse accedere. moriendi autem sensu
celeritas abstulit. quod e genere mortis difficile
dicatū est quid homines suspicentur uideat. hoc
uere tamen licet dicere. p. scipioni ex multis
diebus quos in uita celeberrimos lucidissimosq;
uiderit illū diem clarissimū fuisse. quam sena-
tu dimisso. domū reductus ad uesperū est a pa-
trib; conscriptis. p. r. sociis & latinis pridie quā
excessit euitae. ut ex tam alto dignitatis gradu
ad superos uideatur deos potius quā ad inferos
peruenisse. Neq; enim ad senēor. his qui hae-
nuper differere coeperunt cū corporib; simul
animos interire. atq; omnia morte deleri.
Plus apud me antiquorū auctoritas ualē uel
nostrorū maiorū qui mox tu istam religiosa iura
tribuerunt. quod non fecissent profecto si ni-
hil ad eos pertinere arbitrassetur. uel eorū
qui in hac terra fuerunt magnam quē greci
am quae nunc quidem deleta est. Tū
florebat institutus & praeceptis suis

erudierunt uel eius qui apollinis oraculo sa-
pientissimus ē iudicatus. qui non tum hoc tum
illud ut impleris q; sed idem sēper animos homi-
num esse diuinos hisq; cū ex corpore excessisset.
reditū in caelū patere optamoq; & iustissimū
quique expeditissimū. quod idē scipioni uidebat
quiq; idē quasi praesagire & per paucis ante mor-
tem dieb; cum & philus & manilius uidesse. Et
ad plures. Tuq; etiam scaeuola meū uenisset
triduū differuit de re p. cuius disputationis fuit
extremū fere de immortalitate animorū quae-
se. inquit euisum ex africano uadis se dicebat.
Idcirco est ut optatum cuiusq; animus in morte
facillime euolat. tam quā e custodia uindisq;
corporis euicentemur cursum. ad deos faciliore
fuisse. quam scipioni. quo circumerere hoc eius
euentu uereor nemudi magis quā conicisit.
Si ueritē ueritē ueritē aut idē intentus sit
animorū et corporū nec ullus sensus maneat
ut nihil boni est in morte. sic certe nihil mali.
Sensu enī amisso fit idem quasi natus nō esse.

omnino. quoniam tamen esse natum et nos gaude-
mus & haec ciuitas dū erit laetabitur. Quā ob-
rem cum illo quidem ut supra dixi actū optumū
est mecum in commo dius quem furatae aequius
ut prius introierā sic prius exire deuita. sed
tamen recordatione nostrae amicitiae sic fruor
ut beate uixisse uidear quia cū scipione uixerim
Quocū mibi conuincta cura de publica re & de
priuata fuit quocū & domus fuit et militia com-
munis et id in quo est omnis uis amicitiae uolunta-
tū studiorū sententiarum summa consensio.
Itaque non tam istae me sapientiam quā modo
fannius commemorauit fama delectat. falsa
praesertim quam quod amicitiae nostrae
memoriam spero sempiternā fore idque eo
mibi magis est cordi quod ex omnibus saeculis
uix tria uel quattuor nominantur paria
amicorū. Quo in genere sperare uideo
scipionis & laeli amicitia notam posteritati
fore. Istuc quidē laeli ita necesse est sed
quā amicitiae mentionē fecisti & sumus otiosi

per gratiā mibi feceris. spero item scaeuolae
si quem admodū soles de caeteris reb; quam ex te
quaeritur. sic de amicitia disputaris quid sen-
tias. qualem existimes quae praecepta des-
tibi uero erit gratum. utque id ipsum cum te cum
agere conarer. fannius anteuorat. quā ob re-
utriq; nr̄m gratum admodum feceris.
Ego uero non gratuarer si mibi ipse confiderē.
Nam & praecleara res est. & sumus ut dixit
fannius otiosi. Sed quis ego sum aut quae ē
in me facultas doctorū est ista consuetudo.
eaque grecorū. ut his ponat' de quo disputat.
quamuis subito magnū opus est egetque exerci-
tatione non parua. Quam ob rem quae dispu-
tari de amicitia possunt ab eis censeo periculis
quibus profitentur. Ego uos hostar tantū
possum ut amicitia omnibus rebus humanis
anteponatis. Nihil ē enī tam naturae aptum
tam conueniens ad res uel secundas uel ad-
uersas. Sed hoc primū sentio nisi in bonis
amicitiā esse non posse. Neque id ad uium.

6 articulo
15

STAC

Luc

res eo ut illi qui haec subtilius differunt. for-
tas se uere. sed ead communem utilitatem
parum. Neque enim quemquam esse uerū
bonū. nisi sapientem. sicut sane. sed eam
sapientiam interpretantur. quā adhuc mor-
tali nemo ē consecutus. Nos autē ea quae
sunt in usu uitaq. communi non ea quae singu-
lar aut optantur. spectare debemus. Dū qu-
egodicam. e. sicricū. m. curiū. t. corun-
canū. quos sapientes nostri maiores iudicabant
adistorū. normam fuisse sapientes. Quare si
bi habeant sapientiae nomen & inuidiosum
& obscurū. concedant ut uiri boni fuerint. ne id
quidē faciunt neque bunt id nisi sapientia possit
concedi. Arguunt igitur pingui ut auunt mi-
nerua. qui ita se gerunt. Ita uiuunt ut eorū. pbe-
tur fides integritas aequalitas liberalitas nec
sit in eis ulla cupiditas. libido. audacia. sitque
magna constantia ut hi fuerunt modo quos
nominaui. hos uiros bonos ut habitusunt. sic
etiam appellandos putemus quae sequantur.

7
quantum homines possunt naturam optamā.
beneuolendi ducem. sic enim mihi perspicere
uideor ita natos esse nos ut inter omnes esset soci-
etas quaedam. Maiores autem ut quisque proxu-
me accedat. Itaque aues potiores quam peregrini.
propinqui quam adueni. Cum his enim amicitiam
naturam ipsa peperit. sed ea non factis habet
firmitatis. Namque hoc praestat amicitia propin-
quitate. quod ex propinquitate beneuolentia tolli
potest. ex amicitia non potest. Sublata enim
beneuolentia amicitiae nomen tollitur. propin-
quitate manet. Quanta autem uis amicitiae sit
ex hoc intellegi maxime potest. quod ex infirmi-
tas oetate generis humani quam conciliauit
ipsa natura. Ita contracta res est & adducta
in angustū. ut omnis caritas aut inter duo aut
inter paucos iungatur. Est enim amicitia nihil
aliud nisi omnium diuinarum humanarumque rerum
cum beneuolentia & ueritate consensus. Qua
quidē haec scio an excepta sapientia nihil meli-
us hominibus a diis immortalibus datum diuicias

ali praeponeunt bonam adiuualitatem.
ad potentiam. ad honores. multa & iam
uoluptates. Beluarum hoc quidem extremum.
Illa autem superior. caduca & incerta posita
non tamen in consiliis nostris. quae in fortuna et
temeritate. Qui uero in uirtute summum
bonum ponunt. praecclare illi quidem. sed
haec ipsi uirtus amicitiam & dignitatem & continentiam.
Nec sine uirtute amicitia esse ullo pacto potest.
Jam uirtutem ex consuetudine uitae sermonisq;
nostri interpretemur. Nece enim ut quidam
uirtutis uerborum magnificentiam etiam uirosq; bonos
eos qui habentur numeremus. paulos. catones.
gracos. scipiones. philosophos. his communis uita con-
tenta est. eos autem omittimus quos omnino
quam repperiuntur. Talem igitur inter uiros
amicitia tantis oportunitates habet. quantas
uix queo dicere. Principio qui potest esse uita
uita ut ait Ennius. quae non in amicitia mutua
beniuolentia conquiescit. Quid dulcius quam
habere qui cum omnia audeas sic loqui ut tecum

8
quies & tantus fructus in prosperis rebus. ¶
nisi haberes qui illis aequi actu ipse gaudeat.
aduersas uero ferre difficile. et sic sine eo qui illas
grauis & icem quantum ferret. Denique caeterae
res quae expetuntur oportunitates sunt.
singulae rebus. fere singulis diuitiae ut utare.
opes ut colere. honores laudare. uoluptates
ut gaudeas. uelut uita ut dolore careas & mu-
neribus fungare corporis. Amicitia res ¶
plurimas continet. quo quo te ueteris praes-
to est. Nullo loco excluditur. Numquam
intempestiua numquam molesta est. Ita
que non aqua non igni ut uirtus locis pluribus
utimur quam amicitia. neque ego nunc
de uulgari aut de mediocri. quae tamen
ipsa & delectat & prodest. sed de uera
& perfecta loquor. quae de eorum qui pauci
nominantur fuit. Nec enim & secundis res
splendidiores fuit amicitia. & aduersas
partiens communicansq; leuiores. Quae
que plurimas & maximas commoditates

2° +

amicitia contineat. tum illa nimirum praestat
omnibus quod bonam spem praelucet in
posterum nec debilitari animos. aut cadere
patitur fuerum enim amicum qui in tua & ut
tamquam exemplar aliquod intuetur sui.
Quo circa & absentes ad sunt & egentes abun
dant & imbecili uident. & quod difficilius dictum
est mor tuuuuuf. tantus eos honos memoria
desiderium prosequitur amicorum ex quo illorum
beata mors uideatur horum uita. laudabilis.
quod si exemeris ex rerum natura beniuolen
tiae iunctionem. Nec domus ulla nec urbs
stare poterit nec agri quidem cultus per
manebit. id si minus intellegitur quia Ta
uis amicitiae concordiaeque sic ex dissen
sionibus id & ex discordis percipi potest.
Quae enim domus tam stabili. quae tam
firma ciuitas est. quae non odus & disci
dis funditus possit eueri. Ex quo quan
tum bonum sit in amicitia iudicari potest.
Astrigentium quidem doctum quendam

uirum carminibus grecis uariatum ferunt.
^{disi pare. discor. dia. de que nec quae omnes mar. est.}
quae in rerum natura totoque mundo consta
rent quaeque mouerentur ea contrahere ami
citiam dissipare discordiam atque hoc quidem
omnes mortales & intellegunt. & repbat.
Itaque si quando aliquod officium exiit amici
in periculis aut cedendis aut communican
dis. quis est quid non maximis ex ferat laudi
bus. Quicquam orem tota cauea nuper in spi
tis & amica mei. in pacuum noui fabula cum
ignorante rege uter orestes esse dicesse. ut
pro illone caretur. orestes autem ita ut erat
orestem se esse perseuerare. Stantes plau
debant in re ficta. quid arbitrorum. in uera
facturos fuisse facile indicabat ipsa natura
uam suam cum homines quod facere ipsi non pos
sent id recte fieri in altero iudicarent.
Hactenus mihi uideor de amicitia quid
sentire potuisse dicere si quae praeter
rea sunt. credo autem esse multa ab his
si uidebitur qui ista disputant quae in toto

ius.

Nos autem ut potius quicquam & iam
ab istis saepe quaesivi & audiui. Non
inuitus equidem. sed aliud quoddam filii
orationis tuae. Tum magis id dicere
fanni. si nuper in hortis Scipionis cum est
de re publica disputatum adfuisse. qualis
tum patronus iustitiae fuit contra accura-
tum orationem pilii. Facile id quidem
fuit iustitiam iustissimo viro defendere.
Quid amicitiam nonne facile est quod be-
summa fide constantia iustitiaque ser-
uatam mixtam gloriam coeperit.
Uim hoc quidem est adferre. quidem
refert. quae meratione cogatis cogitis certe.
studius enim generorum praesertim in
rebona cum difficile est tum ne aequum
quidem obsistere. Saepissime igitur
mibi de amicitia cogitanti maxime illud
considerandum uideri solent utrum propter
inbecillitatem atque inopiam desiderata sit
amicitia ut dandis recuperandisque

meritis quoque minus per se ipse possit id
accipere & ab alio uicissimque reddere. an
est hoc quidem proprium amicitiae sed
antiquior & pulchrior & magis a natura ipsa
profecta adiacens. Amorem enim ex quo amicitia
nominata est princeps & ad beniuolentiam con-
iungendam. Nam utilitates quidem & con-
uulsi percipiuntur saepe qui simulatione ami-
citiae coluntur & obseruantur temporis causa.
In amicitia autem nihil fictum est nihil simula-
tum & quid quidem est id est uerum & uoluntarium.
Quae propter a natura inhiudetur potius quam
ab indigentia ostia amicitia adplicatione ma-
gis animi cum quodam sensu amandi quam
cogitatione quantum illa res utilitatis esse
habitura. Quod quidem quidem sit & iam in
bestis quibusdam animaduerti potest quae
ex senato sita amant ad quoddam tempus
& ab eis ita amantur ut facile eorum sensus ap-
pareat. Quod in homine multo est eunden-
tius. primum ex ea caritate quae est inter

natos & parentes quae dirimi nisi detestabili
scelere non potest. Deinde cum similis sensus
exatit honoris si aliquem nati sumus cuius cum
moribus & natura congruamus. quod in eo
quasi lumen aliquid probitatis & uirtutis p[er]spi-
cere uideamur. Nihil est enim uirtute amabilius
nihil quod magis adliceat ad diligendum. quip-
pe cū propter uirtutē & probitatem & uicinos
numquā uidimus quodā modo diligamus. Quis
est qui C. fabricii. m. curi non cum caritate ali-
qua beniuolae memoriam usurpet quos numquā
uiderit. Quis uitemē. qui t[er]tium quiniū superbū
qui p[er] cassium spurium maelium non derit cum
duobus duobus demperio mitelia est decertatū
p[er] rro & hannibale ubi altero propter probitatem
eius non minus alienos animos habemus alterū
propter crudelitatem semper haec ciuitas
odit. Quod sit tanta uis probitatis est ut
eam uel in eis quos numquā uidimus uel quod
maius est in hoste & iam diligamus.
Quid mirum est si animi hominū moueat. T[er]tium

11
cū eorum quibus cū usu conuincti esse possunt.
uirtutem & bonitatem perspicere uideantur.
Quamquā confirmatur amor & beneficio accep-
to & studio perspecto et consuetudine adiucta.
Quibus rebus ad illū primū motū animi & amoris
adhibitis admirabilis quaedam exardet ut beni-
uolentiae magnitudo. Quā si qui putant ab
inbecillitate proficisci. ut sit per quem adsequatur.
quod quisq[ue] desideret humilem sane relinquunt.
& minime generosum. ut ita dicam ortum amicitiae
quam ex inopia atque indigentia. Nutam uoluntate
Quod sita est & ut quisque minimum esse in se ar-
bitratur ita ad amicitiam esset aptissimus. qd
longe secus est. ut enim quisq[ue] sibi plurimū confi-
dit. & ut quisq[ue] maxime uirtute & sapientia sic
munitus est ut nullo egeat suaq[ue] omniam se p[ro]-
posita iudicet. Ita in amicitias expetendis colen-
disq[ue] maxime excellit. Quid enim africanus
indigens me minime hercule ac ne ego quidē illius.
Sed ego admiratione quadam uirtutis eius.
ille uicissim opinione fortasse nonnulla quā

demeis morib; habeat me dilexit. auxit beniuolenti-
tiam consuetudo. Sed quamquā ualitates mul-
tue & magnae consecutae sunt. Non sunt tamen
ab earum spe causae diligendi profectae ut em
benefici liberalesq; sumus. Non ut exigamus
gratiam. Neq; enim beneficium feneramus
sed natura propensi ad libertatem sumus sic
amicitiā non spe mercedis adducti sed quod
omnis eius fructus in ipso amore inest expe-
tendā putamus ab his qui pecudum ritu aduo-
luptatem omnia referunt. longe dissentiunt
nec mirū. Nihil enim altū nihil magnificum ac
diuinū suspicere possunt qui suas omnes cogita-
tiones abiecerunt in rem tam humilem tamque
contemptam. Quam obrem hos quidē
ab hoc sermone remoueamus. ipsi autem intel-
legamus naturā signi sensum diligendi &
beniuolentiae caritatē factae significatione
probitatis. Quam qui adpetuerunt adpli-
cant se & proprius admouent ut & si uisus
quem diligere caeperunt fruantur & morib;

12
sintq; pares in amore & aequales. propensiores
que ad benemerendū quā ad repositendū.
atq; haec inter eos sit honesta certatio. Sic &
ualitates ex amicitia maxime capiuntur et erit
eius ostis a natura quā ad inbecillitate graui-
or & uerior. Nam si utilitas amicitias con-
glutinat & eadem commutata dissoluetur.
sed quia natura mutari non potest. ideo
uerue amicitiae sempiternae sunt. ostū qui-
dem amicitiae uidetis nisi quid ad haec forte
uultis. Tu uero per gelaeli pro hoc enim
qui minor est natum eo iure respondeo. Rec-
te tu quidem quam obrem audiamus. Au-
dite uero optimi uiri ea quae saepe in
ter me & scipione de amicitia diserebantur
quamquā ille quidem nihil difficilius esse
dicebat quam amicitia usque ad extremum
uitae diem permare. Nam uelut non idem
expedit & incidere saepe uelut de republica non
idem sentiantur mutari etiam mores homi-
num saepe dicebat. Alias aduersis rebus.

SCA
Lael

alias ad aetatem grauescens atq. earum rerum ex-
emplum. ex similitudine capiebat in euntis
ad aetatis. quod summi puerorum amores. saepe
unacum praetexta toga poneretur. Sin au-
tem adulescentiam perduxisset. dirimita-
men interdum contentione uel luxoriae con-
ditionis uel commodi alicuius quod idem ad ip-
si utendi non possent. Quod si quilonius in ami-
citia. non prouectus essent. tamen saepe labe
facturae in honore contentionem incidisset.
Pescennius enim nullam maiorem esse amicus
quam in plerisque pecuniae cupiditatem. In op-
tatis quibusque honore certamen & gloriae ex quo
inimicitias maximas saepe inter amicissimos
excitasse. Magna etiam discidia & plerumque
iustitiam cum aliquid ab amicis quod rectum
non esset postularetur ut aut libidinis ministri
aut adiutores essent ad iniuriam quod qui
recusarent. quamuis honeste id facerent ius
tamen amicitiae deserere arguerentur ab
his quibus obsequi nollet. illos autem qui

13
quiduis ab amico cauderent postulare. postu-
lacione ipsa profiteri. omnia se amici causa
esse. facturos. Eorum quae relictis in ueterate
Non modo familiaritates extingui solere. sed
odia & inimicicias gigni sempiterna. Haec ita multa
quasi fata impendere amicitias ut omnia subter-
fugere non modo sapientiae sed etiam felici-
tatis discere sibi uideri. Quam obrem id pri-
mum uideamus si placet quatenus amicitiae in
amicitia profectus didebent. Numne sicotiola-
nus habuit amicos ferre contra patriam ar-
ma illicum comolano debuerunt. num becille-
num amicum regnum ad petentem. Num anme-
lium debuerunt iurare. Tiberium quidem graecum
cum rempublicam uexantem. a quo tuberone
aequalibusque amicis derelictum uidebamur.
ad. ebissius cum conus hospes familiaris
scaeuola quam ad me quod ad eum laenata
& rupilio. consilio deprecatum uenisset.
hanc ut sibi ignoscerem causam adferobat.
quod tanta tibi graecum fecisset ut quid quid.

ille uell & sibi faciendum putat & 7 Tum ego
etiam nisi te in capitolium facesse uell &
Numquam inquit uoluisset id quidem sed si
uoluisset paruissem. 7 Uidetis quam nefaria
uox & hercule ita fecit uel plus etiam quam
dixit. 7 Non enim paruit ille tibi graue temeri-
tati sed praecepsuit. Nec se comitem illius fu-
roris sed duce[m] praecepsuit. Itaque hac amen-
tiae quaestione noua perterritus in Asiam
profugit. ad hostes se contulit poenas reip.
grauis iustitiaeque pro soluit. Nulla est igitur
excusatio peccati. si amici causa peccaueris.
Nam cum conciliatrix amicitiae uirtutis.
opinio fuerit difficile est amicitiam manere
si uirtute defeceris. 7 Quod si rectum statu-
erimus uel concedere amicis quidquid uelint.
uel impetrare ab his quidquid uelimus. 7 Per-
fecta quidem sapientia sumus si nihil habeat
res uirtu. sed loquimur de his amicis qui ante
oculos sunt quo si uidemus aut de quibus memori-
a accepimus. quos nouit uita communis.

14
Ex hoc numero nobis exempla sumenda
sunt & eorum quidem maxime qui ad sapientiam
proxime accedent. Uidemus papum cerniliu[m]
lusano familiarem fuisse sic a patribus accipi-
mus bis una. cos. collegas in censura tum & cum
his & inter se coniunctissimos fuisse marcum
curium tibi coruncianu[m] memorice proditum est.
Igitur ne suspicare quidem possumus quemquam
horum ab amico quippiam contendisse quod
contra fidem. contra iurandū. contra re-
publicam esset. 7 Nam hoc quidem in talibus
uiris quid ad tibi dicere si contendisset & impera-
turum non fuisse cum illi sanctissimi uiri fuerint.
Aequa uero nefas sit tibi aliquid & facere ro-
gatum & rogare. 7 At uero tibi graue seque-
bantur. c. carbo. c. cato & minime tum qui-
dem c. frater. nunc uidem acerrimus. 7
Haec igitur lex in amicitia sanciat aut neq.
rogemus res turpes. nec faciamus rogati. 7
Turpis enim excusatio est & minime accipien-
da cum in ceteris peccatis. Tu si quis contra

rem. p. se amici causa fecisse fatetur. Et enim
eo loco fanni & scæuola locati sumus ut nos
longe prospicere oporteat futuros casus reip.
Deflexit iã aliquantum despecto curriculoq;
consuetudine maiorum. Tiberius graccus regnũ
occupare conatus est uel regnauit is quidem
paucos menses. Numquid simile. p. audierat
aut uiderat hunc etiam post mortem secuti
amici & propinqui quid in p. scipione effecerint
sine lacrimis non queo dicere. Nam carbonẽ
quoque modo potuimus propter recentem poe
niam ab græcis sustinimus. De c. græci autẽ
tribunatu quid ex petem non lubet augurari.
Serpit deinde res quæ procliuis ad perniciem
cum semel coepit labitur. Uidetis in ac bellu
iam ante quantũ sit facta labes. primo zebiam
lege biennio autem post cassia. Uidere uen
uideor populum a senatu disiectũ multitudi
nis arbitriores maximas agi. Plures enim dis
cent quem admodũ huæc fiant quã quẽ admo
dũ his resistatur. Quorsum haec quia sine

15
socus nemo quicquam tale conatur. Praeci
piendum est igitur bonis ut sine uis modo ami
citæ signari casu cõdiquo inciderint. Ne existit
ment ita se alligatos ut ab amicis in magna
cõdiqua rep. peccantibus non discedant. In
probitate autem poena statuenda est. Nec
uero minor his qui secuti erunt alterum quam
his qui ipsi fuerint impietatis duces. Quis cla
rior in græcia themistocle. quis potentior quicũ
imperator bello persico seruitute græciã
liberauit & propter q; inuidiam in exilium ex
pulsus esset & in græciae patriæ iniuriam non
tulit quã ferre debuit. fecit idem quod uigin
ti annis ante apud nos fecerat coriolanus
his adiutor contra patriam inuentus est
nemo. Itaq; mortem sibi uterq; consciauit.
Quare talis improborũ consensus non modo
excusatione amicitiae. tegenda non est sed
potius supplicio omnium uincenda est. ut ne quis
concessum putet & amicũ uel bellum patriæ
inferentem sequi. Quod quidem ut res ire

AMITIAE
70

coepit haud scio an aliquando futurum sit.
mibi autem non minori curae est quales resp
post mortem meam futura quae qualis hodie
sit. haec igitur prima lex amicitiae sanciat
ut ab amicis honeste petamus. amicorum accusa
honestas faciamus. ne exspectemus quidem
dum rogemur. studium semper adsit. cunctatio
absit. consilium uerum dare gaudeamus.
libere plurimum in amicitia amicorum beneficia
dentium uideat auctoritas eaque & adhibe
atur admonendum non modo aperta sed & a
acriter. si res postulabit & adhibita perextat.
Nam quibusdam quos caudios sapientes habitos
in graecia placuisse opinor mirabilia quae aet
sed nibilest quod illi non persequat. Tur argu
tus partim fugiendos esse nimias amicitias.
Necesse sit unum sollicitum esse pro pluribus.
Scitis superque esse sibi succurum. cuique rerum
alienis nimis implicari molestum esse commo
dissimum esse quae legissimas habent
habere amicitiae quas uel adducas cum uelis

R

uel remittas. Cuius enim esse ad beatie
uiuendum securitatem qua frui non possit ani
mus sitam quam paraturat unus pro pluribus.
Alios autem dicere aiunt multo & aem in hu
mani us. quem locum beruiter paulo ante
perstrinxi. praesidium adiuuenti que causae
non beneuolentiae neque caritatis amicitias
esse expetendas. Itaque ut quisque minimam
firmitatis habet & minimumque uirum. Ita
amicitias ad petere maxime. Ex eo fieri
ut mulier culcae magis amicitiarum praesidia
quaerit quam uiri. & inopes quam opulenti
& calamitosi quam in qui putentur beati.
O praeclearam sapientiam. solem enim emun
do tollere uidentur. Qui amicitiam euitate
huit. Quam nihil ad us immortalibus melius
habemus nihil iocundius. Quae est enim
ista securitas specie quidem blanda sed re
aliter multis locis repudianda. Neque enim
consentaneum ullam honestam rem actio
uoluntate ne sollicitus sis aut non suscipere aut

3

susceptam deponere. Quod si curam fugim^{us}
virtus fugenda est quae necesse est cum
aliqua curares ^{sibi} contrarias aspernetur atq;
oderit ut bonitas malitiam. temperantia
lubidinem. igneuiam fortitudo. lacque uide
as. reb. iniustus iustus maxime dolore. in bellib;
fortes flagitiosos modestos. Ergo hoc propriū
ē. animi bene constituti. & lac & arboris reb;
& dolore contrarius. Quamobrem sic adit in
sapientem animi dolor qui profecto cadit nisi ex
eius animo extirpatam humanitatem arbitra
mur. Quae causa est cur amicitiam funditis
tollamus euita ne aliquas propter eam suscipi
mus molestias. Quid enim inter est motu a
nimi sublato non dico inter pecudem & hominē
sed inter hominem & truncum. aut sexum aut
quiduis generis eiusdem. Neq; enim sunt isti
audiendi qui uirtutem duram & quasi ferre
am esse quanda uolunt. Quae quidem
est cum multis in reb; tū in amicitia tenera atq;
tractabilis ut & bonis amici quasi diffundat.

17
& in commodis contrahantur. Quae ob rem
angor iste qui pro amico saepe capiendus est.
Non tantum ualeat ut tollet euita amicitiam
non plus quam ut uirtutes quia nonnullas euitas
& molestia adferunt repudientur. Cuius
contrahat amicitiam ut supra dixi si quasi
significatio uirtutis eluceat. Ad quam uerū
nilis animus adplicet & adiungat id cū contingit
amor exornatur necesse est. Quid enim tam
absurdū quam delectari multis in rebus
ut honore ut gloria ut aedificio ut uestitu cultu
que corporis animante uirtute praeferri se qui uel
amare uel ut ita dicam redamare possit. Non ad
modū delectari. Nihil est enim remuneratione
beniuolentiae nihil uicissitudine studiorū
officiorūq; uicundius. Quid si illud & icon
addimus quod recte addi potest nihil est quod
ad se rem ullam tam illuciat & tam mirabit
quam ad amicitiam similitudo. Concedat
profecto uerum esse ut bonos boni diligant
ad seis eantque sibi quasi propinquitate conueniant.

tos atq; natura; Nihil est enim appetentius simili-
lum sui nec rapacius quae con natura; Quae ob
rem hoc quidem fami & scaeuola constat
ut opinor bonis inter bonos quasi necessariam
beniuolentiam. quae est amicitiae fons a natu-
ra constitutus. sed eadem bonitas & iam
ad multitudinem per an; Non enim est inhu-
mana uirtus neque immunis neq; superba quae
& con populos uniuersos tueri eisq; optime
consulere soleat. quod non faceret profec-
to si acritate uulgi abhorreret atq; & iam
mibi quidem uidentur qui utilitatu causa
fingunt amicitias amabilissimum nodu
amicitiae tollere. Non enim tae utilitas
parua per amicum quam amicitiam ipse
delectat. tumque illud fit quod ab amico e.
profectu uicundum si cum studio est profectu.
Tantumque abest ut amicitiae propter in-
digentiam colantur. ut hi qui opibus & copis
maximeque uirtute in qua plurimum est
praesidiu. minime alterius indigeant.

18
liberalissimi sint & beneficentissimi atque aut
sciam anne opus sit quidem nihilum quae om-
nino de esse amicis; Ubi enim studia nostra
uiguisserit sinumquam consilio Numqua
operanostra nec domi nec amicitiae scipio
eguisset; Non igitur utilitatem amicitiae
sed utilitas amicitiam secuta est; Non ergo
erunt homines dilucis diffluentes caudendi
si quando de amicitia quam nec usu nec rati-
one habet; Cognitam disputabunt; Nam
quis est prodeorum fidem atq; hominum qui
uelit ut neque diligat quemqua nec ipse ab ul-
lo diligatur circum fluere omnib; copis atq;
in omnium rerum abundantia uiuere; Haec
enim est tyrannorum uita nimirum in qua
Nulla fides. nulla caritas. nulla stabilis beni-
uolentiae potest esse fiducia; Omnia semper
suspecta atq; sollicita nullus locus amicitiae;
Quis enim cui teum diligat quem in qua at eu
a quo semetui putet. coluntur tamen simula-
tione dum taxat ad tempus; Quod si forte

ut sic plerumque ceciderunt. tum intellegitur
quam fuerint inopes amicorum. Quod tarqui-
num dixisse ferunt cum exultantem se intelle-
xisse quos fidos amicos habuisset & quos infidos
cum iam neutri gratiam referre possit. Quāquā
minor illa superbia & inopportunitate si quem
quam amicum habere potuit atque ut huius quē
dixi mores ueros amicos pati non potuerunt. 7
Sic multorum opes praepotentium excludunt
amicitias fideles. Non enim solum ipsa
fortuna caeca est sed eos & sic plerumque
efficit caecos quos complexa est. Ita que
afferuntur fere fastidio & contumacia nec
quicquā insipiente fortunato intolerabilius
fieri potest. Atque hoc quidem uidere licet
eos qui antea commodis fuerint moribus im-
perio potestate prosperis rebus immutari.
Quid autem stultius quam cum plurimum
copus facultatibus opibus possint caetera
parare quae patientur. pecuniam et quos
famulos uestem egregiam uisā pretiosa.

19
amicos non parare optimam & pulcherrimam
uitae ut ita dicam suppellectilem. Etenim
caetera cum parant cui parant nesciunt nec
cuius causa laborant. Eius enim est
istorum quique qui uicit uiribus amicitiarum
sua cuique permanet stabilis & certa pos-
sessio. ut etiam si illa maneat quae sunt
quae si dona fortunae. tamen uita inculta &
deserta ab amicis non possit esse iucunda sed
haec haec hactenus. Constituendi autem sunt
qui sint in amicitia fines & quae sit terminus deli-
gendi. De quibus tres uideo sententias ferri
quarum nullam probo. Una ut eodem modo
erga amicum adfectusimus. quo erga nos
in ipsos. Altera ut nostra in amicos beni-
uolentia. illorum erga nos beniuolentiae
pariter uequaliterque respondeat. Tertia
ut quanti quisque seipsum facit tanti fiat ab
amicis. Harum trium sententiarum nulli
prorsus ad sensum. Nec enim illa prima
uera est ut quem admodum insequisque sit

in amicū sit animatus. 7 Quam multa enim
quae nostrae causa numquā faceremus
facimus causa amicorum procecare ab in
digno supplicare. tū aceruius in aliquem in
uehi in seccariq. uehementius quae in nostris
rebus non satis honeste in amicorū finit ho
nestissime. 7 Multaeq. res sunt in quib; desu
is commodis uir boni multa detrahunt de
trahiq. patiuntur ut his amici potius quā ipsi
fruantur. 7 Altera sententia est quae desinit
amicitiam parib; officiis ac uoluntatib; 7
Hoc quidem est nimis exigue & exaliter ad
calculos uocare amicitiam ut par sit ratio
acceptorum & datorū diuitior mihi & af
fluentior uidetur eē. uera amicitia nec
obseruare restrictive ne plus reddat quā
acceperit. 7 Neq. enim uerendū est nequid
excidat aut nequid in terram defluat aut
ne plus aequo quid in amicitiam congera
tur. Tertius uero ille finis de terrum
ut quanta quisq. se ipse faciat tanta fiat ab

20
amicis. 7 Saepe enim in quibusdam aut ani
mus abiectior est aut si spes amplificandae for
tunae fractior. 7 Non est igitur amicitiam
esse in eum quod ille in se est sed potius eniq.
& efficere ut comici lucentem animum excite
inducatq. spem cogitationemq. meliorem.
Alius igitur finis uerae amicitiae constiuen
dus est si prius quid in eum reprobare
scipio solitus sit dixerit. 7 Negabat ullam uocē
inimiciorem amicitiae potius se reperiri quā
eius qui dixisset ita amare oportere ut si
aliquando esset osurus. 7 Nec uero se addu
ciposse ut hoc quem admodū putat & ipse abi
ante esse dictum crederet & quis sapiens habitus
esset unus esse septem. 7 Im puri cuiusdam
aut ambitiosi aut omnia ad suam poten
tiam reuocatis esse sententiam. 7 Quo
nam enim modo quisquē amicus esse pote
rit ei cui se putabit inimicum esse posse.
Quin & cū necesse erit cupere & optare ut
quam saepissime peccet amicus. quo plures

des sibi tanquam causas ad reprehendendum.
Rursum autem recte factis commodis que
amicorum necesse erit angere dolere inuidere.
Quod hoc quidem praeceptum cuiuscumque
est ad tollendam amicitiam ualere. Illud potius
praecipendum fuit ut eam diligentiam adhibe
remus in amicis comparandis ut ne quando
amare inciperemus eum quem aliquando odis
se possemus. Quinetiam si minus felices inde
ligendo fuissimus ferendum id stupio potius quam
in amicitiarum tempus cogitandum putabat.
His igitur finibus utendum arbitror ut cum eundem
mores amicorum sint tum sit inter eos omnium rerum
consiliorum uoluntatum sine ulla exceptione com
munitas ut etiam si qua fortuna acciderit ut
minus iustitiae amicorum uoluntates adiuuandae
sunt in quibus eorum aut capud agatur ut fama
deducendum de uia est. modone summa turpitu
do sequatur. Est enim quatenus amicitiae
dari uenia possit. nec uero negligenda est fama
nemodiocri telum ad res gerendas existimare

21
oportet beniuolentiam ciuium quam blanditiis
& ad sentiendo colligere & uir potest. uirtus quae
sequitur caritas minime repudianda est. Sed
Saepe enim redeo ad sapientem cuius omnis ser
mo est de amicitia. quae uidebatur quod omnibus
in rebus homines diligentiores essent capras &
oues quod quisque habere & dicere possit. amicos
quod habere & non possit dicere. & illis quidem
parandis adhibere curam in amicis eligendis ne
glegetis esse nec habere quasi signa quaedam
& notas quibus eos qui ad amicitias essent idonei
iudicarent. Sunt igitur firmi & stabiles & cons
tantes eligendi cuius generis est magna paenuria
& iudicare difficile est sane nisi expectum. ex
periendum autem est in ipsa amicitia. ita praec
currit amicitiae iudicium tollitque experien
di potestatem. Est igitur prudentis sustinere
ut cursum. sic impetum beniuolentiae quo uti
mur quasi aequis tempestatis sic amicitias ali
qua parte periclitatis moribus amicorum.
Quidam saepe in parua pecunia perspicuum

quam sint leues quidam autem quos paruamouere non potuit cognoscuntur in magna. si uerunt aliqui reperiunt qui pecuniam preferre amicitiae sordidum existant ubi eos inuenimus qui honores magistratu imperia potestates opes amicitiae non ante ponant ut cum ex altera parte proposita haec sint ex altera uis amicitiae non multo illa melior. Imbecille enim est natura ad contemnendum potentiam. Quamquam sine neglecta amicitia consecuti sint obscuraturi arbitra. Jur. quia non sine magna culpa sit neglecta amicitia. Itaque uerue amicitiae difficillime reperiuntur. in his qui in honoribus reque publica uersantur. Vbi enim istum inuenias qui honorem amici anteponat suo. Quid haec omittam quam graues quam difficiles plerisque uidentur calcomitatum societates. ad quas non est facile inuentu qui discedant. Quamquam enim recte amicus ceras in re incesta cernitur tamen haec duo laeuitatis & infirmitatis plerisque conuincunt aut si

in bonis rebus contemnunt aut in malis deserunt. Quia utriusque in re grauem constantem stabilem se in amicitia praestiterit hunc ex maxime raro genere hominum iudicare debemus & patre deumo. Firmamentum autem stabilitatis constantiaeque est eius quam in amicitia quaerimus fides. Nihil est enim stabile quod infidum est simplicem praeterea & communem & consentientem. id est qui rebus isdem moueatur et si pare est quae omnia pertinent ad fidelitatem. neque enim fidum potest esse multiplex ingenium & tortuosum. Neque uero qui non isdem rebus mouetur naturaque consentit aut fidus aut stabilis potest esse addendum eodem est ut ne criminibus aut inferendis delectetur aut credat oblati quae pertinent omnia ad eam quae iam dudum tracto constantiam. Ita fit uerum illud quod in principio dixi amicitiam nisi inter bonos esse non posse. Est enim boni uiri quem eundem sapientem licet dicere. haec duo tenere

in amicitia. Primum nequid fictum sit neue
simulacrum. aperte enim uel odisse magis inge
nui est. quā fronte occulta referent. licet de
inde non solū ab aliquo allatus criminatio
repellere. sed ne ipsum quidem esse suspiciosū.
Semper aliquid existimantem ab amico esse
uiolatum. Accedat huc succurtas quae dicitur opor
te sermonum atq; morū haud quamquā me
diocriter condimentū amicitiae. Tristitia uero
& in omni re saeueritas habet illa quidem gra
uitatem. sed amicitia remissior esse debet &
liberior & dulcior. & ad omnem comitatem faci
litatemque prodiuor. Existit autem hoc
loco quaedam quaestio subdifficilis. num quan
do amici noui digni comicitia ueteribus sint an
teponendi. ut equis ueteribus teneros antepon
ere solemus. Indigna homine dubitatio. Non
tamen debent esse amicitiarum sicut aliarum
per se saeueritas. Ueterissima quaeque uetera
uina quae ueteritatem ferunt esse debent
ueterissima. Verū quod illud quod dicitur

23
multos odios salis simul edendos esse ut comicitiae
munus expleatur sit. Nouitates autem si se
adferunt ut tamquam in herbis. Non fallacibus
fructus appareat. Non sunt illae quidem re
pudiandae. ueteritas tamen locosuo conseruan
da. Maxima enim uis ueteritatis & consuetu
dinis quae in ipso equo cuius modo fecimentione
si nulla res impediatur nemo est quae quo consu
tuit libentius utatur quam in tractato & nouo.
Nec uero in hoc quod animal sed in his & iam
quae sunt in anima consuetudo ualeat. Quin
locis ipsis delectemur montuosis & in con
tribus in quibus diutius commorati sumus. sed
maximum est in amicitia parem esse inferiori.
Saepe enim excellentiae quaedam sunt qualis
erat scipionis in nostro ut ita dicam genere.
Numquam se ille filo numquam rutilio. num
quam anteposuit numquam inferiori or
dinis amicis. Quin tamen uero maximum fratre
egregium uirum omnino sibi inaequale
quod si ante ibi ueteritate tamquam superior

colebatur suosque omnes per se posse esse ampliore
uigebat. Quod faciendum imitandumque est
omnibus ut si quidem praestantiam uirtutis
ingenui fortunae consecuti sint in peritiam
ex suis communicentque cum proximis. Ut si
parentibus nati sint humilibus, si propinquos ha-
beant imbecilliore uel animo uel fortuna eorum
augeant opes eisque honorisint & dignitati ut
infeculis qui aliquam diu propter ignorantiam
stirpis & generis infamulatu fuerint cum cogniti
sunt. & aut deorum aut regum filii uentura
retinent tamen caritatem in pastores quos
patres multos annos esse duxerunt. Quod
est multo profecto magis in ueris patribus, ceteris
que faciendum. Fructus enim ingenui & uirtu-
tis omnisque praestantiae tum maximus
cupitur cum in proximum quemque conferatur.
Ut igitur hi qui sunt in amicitiae conuicti
omnisque necessitudine superiores ex aequa-
re secum inferioribus debent. sic inferior es
dolo se a suis aut ingenio aut fortuna

24
aut dignitate superari. Quorum plerique aut
querunt semper aliquid aut etiam exprobat
eoque magis si habere se putant quod officiose &
amicis. & cum labore aliquo suo factum quae
aut dicere. Odiosum sane genus hominum
officia exprobatum quae meminisse de-
beas in quem conlata sunt non commemora-
re qui conlata. Quamobrem ut hi qui supe-
rioris sunt summitate sedebent in amicitia
sic quodam modo inferiores excolere.
Sunt enim quidam qui molestas amicitias
faciunt cum ipsi se contemni putant. Quod
non ferre conlata nisi is qui & iam contemnen-
dosse arbitrat. Ipsi qui hac opinione non modo
uerbis sed etiam opere leuandi sunt. Tan-
tum autem cuique tribuendum primum quae
tu ipse efficere possis. Deinde & iam quam
cum ille quem diligas atque adiuues sus-
tinere. Non enim neque tu possis quam
uis excellas omnes tuos ad honores amplius
suis perducere ut sapio. p. ritualium potu

reconsulem efficere fratrem eius. Non potuit.
Quod si dūm possis quiduis deferre ad alterū
uidendum est. tamen quid ille possit sustine
re. Omnino amicitiae corroboratae iam con
firmataeque & ingenus ac acibus iudicande
sunt. Nec si qui ueniente aetate uenandi aut
pilae studiosi fuerunt eos habere necessarios
quos tum eodem studio praeditos dilexerunt.
Isto enim modo nutrices & pedagogi iure uel
tatis plurimum beniuolentiae postulabunt
qui ne legendi quidem non sunt sed alio
quodammodo est. aliter amicitiae stabili
les permanere non possunt. Dispari enim
more & disparia studia sequuntur quorū
dissimilitudo dissociat amicitias. Ne ob
aliam causam ulli boni improbi inprobi
bonis amicitiae non possunt. Nisi quod tanta
est inter eos quae maxima potest esse morū
studiorūque distantia. Recte & iam p̄cipi
potest in amicitis ne intemperatae quaedam
beniuolentia quod per se esse fit impedita.

25
graues inimicitias conuertant se amicitiae.
ex quibus uirgula maledictae contumelice zig
nuntur. quae tamen sit tolerabiles erunt se
renda sunt. & hic honos uel amicitiae tribu
endus. ut si in culpa sit qui faciat non si qui
patitur iniuriam. Omnino omnium
horū uitiorum atque incommodorum una
causa est atque una prouisio. ut ne nimis ci
to diligere incipiant neue non dignos.
Dignitatem sunt amicitia quibus in ipsis in e
causa cur diligantur. Rarum genus & qui
dem omnia praecleara. rara. Nec quic
quam difficilius quam reperire quod sit om
ni ex parte in suo genere perfectū. Sed ple
rique neque in rebus humanis quicquam bonum
norunt. nisi quod fructuosum sit & amicos
tanquam pecudes eos potissimum diligunt
& quibus spectant se maximum fructū esse.
capturos. Itaque pulcherrima illae & maxime
naturaliter carent amicitia per se & propter
se ex parte nec ipsi sibi exemplo sunt.

Haec uis amicitiae est quod & quae scit
ipse enim se quisque diligit non ut aliquam
a seipso mercedem exigat caritatis suae.
sed quod per se sibi quisque curus est quod
nisi idem in amicitia transferatur uerus
amicus nunquam reperitur. Est enim
is qui est tamquam alter idem quod sibi hoc ap-
paret in bestis uolucris; nantibus a gressibus
cucuribus feris. Primum ut seipso diligant.
idem enim pariter cum omni animante nascitur.
Deinde ut requirant atque adplicent ad
quos se adplicent eiusdem generis animan-
tis idque faciunt cum desiderio & cum quadam
similitudine amoris humani. Quanto
id magis in homine sit natura qui & seipso
diligat & alterum requirit cuius animum
ita cum suo miscet. ^{ut efficiat} t. poene unum ex duobus.
Sed plerique per uerse uideantur impudenter
habere talem amicum uolunt quales
ipsi esse non possunt. quosque ipsi non
tribuunt amicitiam haec ab his desiderant.

Chrysostomus
22.

Par est autem primum ipsum esse uirum bonum
tum alterum similem sui quacere. In
talibus ea quae iam dudum tractationis sta-
bilitas amicitiae confirmari potest. Cum
homines beniuolentiae conuicti. primum
cupiditate his quibus cedere seruiunt
imperabunt. Deinde aequitate iustitiaque
gaudebunt omnique alter pro altero sus-
cipere neque quicquam unquam nisi honestum
& rectum alter ab altero postulabit.
Neque solum colent inter se ac diligere sed & uere-
buntur. Nam maximum ornamentum
amicitiae tollit quae ex ea tollit uerecundiam.
Itaque in his perniciosus est error qui existu-
mant libidinem peccatorumque omnium patere
in amicitia licentiam iustitiam amicitiae ad-
iutrix. anctura dicta est non uitorum co-
mes ut quae solitaria non possit uirtus ad ex-
quae summas sunt peruenire conuictae ^{con} soci-
ata cum altero peruenire. Quae si quos
inter societas aut est aut fuit aut futura est.

eorum est habendus ad summum naturae
bonum optamus beatissimusque comitatus.
Haec est inquam societas in qua omnia in
quae putant homines ex petenda honestas
gloria tranquillitas animi atque iucunditas
ut & cum haec adsint beata vita sit & sine
his esse non possit. quod cum optimum maxu
mumque sit. si uolumus adipisci uirtutem
operanda est. sine qua nec amicitiam neque
ullam rem ex petendam consequi possumus.
Ea uero neglecta qui se amicos habere
arbitrantur. tum sedenique errasse sen
tiant cum eos grauis aliquis casus experiri
cogit. Quocirca dicendum est enim sae
pius cum iudicaris diligere oportet & non cum
dilexeris iudicare. Sed cum multis in rebus
negligentiae plectimur. tum maxime in
amicis & diligendis & colendis praepos
teris enim utamur. consiliis & acta agi
mus quod uelut uetere pro uerbio.
Nec iam implicata ultero & citro ut usum diuino

27
uel & cum officis repente in medio cursu ami
citas exorta aliquae offensione disruptimus.
Quo etiam magis uituperanda est re maxime
necessariae tanta incuria. Una est enim
amicitia in rebus humanis. de cuius utilitate
omnes uno ore consentiunt. quom quae amul
tas uirtus ipsa contemnitur. & uenditatio
quae dicitur atque ostentatio esse dicitur.
Multi diuitias despiciunt quos paruo contem
tos tenuis uictus cultusque delectat. honores
uero quorum cupiditate quidam inflantur. quae
quae multa ita contempnunt ut nihil inanis
nihil esse laeuius existimant. Itemque caetera
quae quibusdam admirabilia uidentur pmul
ta sunt qui pro nihilo putant. De amicitia
omnes ad idem unum sentiunt & huic quae ad
rem. se contulerint & hi qui rerum cogniti
one doctrinaque delectantur & hi qui suum
negotium gerunt. Quasi postremo hu
qui se totos tradiderint uoluptatibus sine
amata uitam esse nullam si modo uelint aliqua

ex parte liberiditer uiuere. Serpit enim
nescio quomodo per omnium uitas amicitiae
nec ullam abiecit degenere ratione patitur
esse expertem sui. Quin & cum si quis asperti-
tate eum est & inmanitate naturae congressus
ut hominū fugat atq; o derit quod ē fuisse
athenis timonem nescioque accepimus tamen
ispati non possit ut non adquirat aliquem
apud quem eum at uirus acerbitatis succē.
Atq; hoc maxime iudicatur siquid tale pos-
sit contingere. ut aliqui nos deus ex hac hominū
frequentia tolleret & in solitudine usquam
collocaret. atq; ibi suppeditans omnium rerū
quas natura desiderat abundantia & copia
hominis omnino aspiciendi potestatem eripe-
ret. Quis tam esset ferreus que am uitam ferre
possit cuiq; non auferret fructum uoluptatū
omnium solitudo. Verum ergo illud est qd
at aurentino architea ut opinor dici solitū nos
senes commemorare auidiu. Ab aliis senibus
auditum si quis in caelum ascendisset natu-
stiq;

28
mundi & palchritudinem siderum p̄spexisset
insuauem illam admirationem e fore quae
iucundissima fuit & si aliquem cum arrare
habuisset. si enatura solitariū nihil amaret.
semperq; ad aliquod tam quod ad miniculū
adnatar. quod in amicissimo quoq; dulcissi-
mum est. Sed cum tot signis eadem natura
delectet. quid uelit anquirit desideret. tamen
obsurdescimus nescio quomodo nec ea quae ab
ecumonemur audimus. Est enim uariis
& multiplex usus amicitiae. multaeq; cause
suspicionum offensionūq; dicuntur. quas tum
euitare tum eleuare. tum ferre sapientis est una
illa subleuanda offensio ē. ut & hualitas in
amicitia & fides r̄ineatur. Nec & mouendi
amici saepe sunt & obiurgandi. Et haec accipi-
enda amice cū beniuolae fiunt sed nescio quo
modouerū est quod mandria familiaris meus
dicit. obsequium amicos. ueritas odium parit.
Molestia ueritas. siquidem ex ecumonasatur
odiu. quod ē uenenum amicitiae. Sed

obsequium multo molestius quod peccatis
indulgens praecipitem amicū ferri sinit. 7
Maxima autem culpa in eo qui ueritatem
aspernatur. & in fraudem obsequio impellitur. 7
Omnigitur hac in re habenda ratio & diligen
tia est. primum ut monitio acerbitate. Deinde
ut oburgatio contumelice careat. 7 In obsequi
o autem quā terentiano uerbo lubenter utamur
comitas cedat. ad sententia uitorum ad
uitorum procul amoueat. quae non modo a
mico. sed in libero quidem digna est. 7 Aliter
enim cum tyranno aliter cum amico uiuitur.
Cuius autem aures clausae ueritatis sunt. ut
ab amico uerum audire nequeat huiusmodi
desperanda est. 7 Scitum ē enim illud catonis
ut multa melius de quibusdā acerbos ^{mi} inicos
mereri quā eos amicos quid dulces uideantur.
Illos uerum saepe dicere hos numquam.
atque illud absurdum quod hi qui monentur
eam molestiam quam debent capere non capi
unt eam capiunt quae debent uacare.

29
dicam lubentius quanta illa diu immortales fuit
grauitas. 7 Quanta in oratione maiestas ut scilicet
le duce populū romanū. Non comitem diceret
sed uisitas & ē in mactibus oratio. 7 Itaque lex
popularis suffragis populū repudiata est atque
ut ad me redeam meministis quae in cetero fratre
scipionis. & l. manino cōs quam popularis
lex de sacerdotibus. c. licini crassi uidebatur. coar
ctatio enim collegiorum ad populū beneficium
transferebatur atque in primis instituit in forum
uersus agere cum populo. Tamen illius uendibi
lem orationem religio deorum immortalium
nobis defendentibus facile uincebat. atque id actū
est. p. r. me quinque nō antequam cōs sum
factus. 7 Tacere magis quam summa auctorita
te causa illa defensa ē. 7 Quod si in scamna
id ē in contione in qua res; fictis & adumbratis
loci plurimum ē. tamen uerum ualeat & si modo
id patefactum & illustratum ē. quid in amici
tia fieri oportet quae tota ueritate perpendatur
in qua nisi ut dicitur apertū peccatum uideatur.

tuumque ostendas nihil fidum nihil exploratum
habeas. primum quidem aut amari cum id quam
ueresiat ignores. Quamquam ista adsententio
quocumvis permissosa sit nocere tamen nemini po-
test nisi qui eam recipit atque eam delectatur. Insuper
ut si adsententioribus pate faciat aures suas mecum
qui ipse sibi adsententur & semecum ipse delectatur
omnino est amans suus. Optime enim
se ipsa nouit quocumque amabilis sit intellegit.
Ego autem non de uirtute nunc loquor sed de
uirtutis opinione. Virtute enim ipse non tam
multa precedit esse quocum uideri uolunt. Hos
delectat adsententio. his fictus ad ipsorum
uoluntatem sermo cum adhibetur. Oratio
nem illam uocant testimonium esse laudum
suecram putant. Nulla est igitur haec amici-
tia cum alter uerum audire non uult. alter ad-
mentandum paratus est. Nec parasitorum in
comoediis adsententio faceret nobis uideri & ip-
si essent milites gloriosi. Magnas uero agere
gratias tibi mihi satis erat respondere magnas

ingentes inquit semper cauzae ad senator id
quod si cuius aduoluntatem dicitur uult esse
magnum. Quamobrem quamquam blanda
ista uanitas apud eos ualeat quipsi illos ad-
lectant & inuicent. tamen etiam grauiores
constantioresque admonendi sunt ut conuaduer-
tant. nec callida adsententione capiuntur.
Aperte enim & audaciter nemo non uidet
nisi quicquid modum est excors. Callidus ille &
occultus nese in sinu & studioso cauendum est
Nec enim sicillime agnoscitur quippe qui
& cum aduersando saepe adsententur & liga-
ta se simulans blanditur atque ad extremum
de manus uinciq; separatur ut si quibus
sit plus uidi se uideatur. Quid caute turpius
quam in ludi quod ut ne accidat magis cauendum
est ut me hodie ante omnes co amicos stultos se-
nes uersaris atque ut iusseris lauatissime. Haec
enim & cum in fabulis stultissime persona e-
st improvidorum & credulorum senum. Sed
nescio quo pacto cum amicitia perfectorum

hominum id est sapientiam de hac dico sapientia
quae uidetur in hominem cadere. posse ad lae-
titudinem defluxit oratio. Quae obrem ad illa
prima redeamus eaque ipsa concludamus aliquan-
do uirtus. uirtus inquam. C. fanni & uirtute
muci & conciliat. amicitias & conseruat.
In ea est enim conuenientia rerum in ea stabilitas
In ea constantia. Quae cum se extulit & ostendit
suum lumen. & idem aspexit adgnouitque in
alio ad id se admouit. uicissimque accepit illud
quod in altero est ex quo exardescit siue amicitia
siue uicinitas utrumque enim ductum est ab amando.
Amare autem nihil est aliud nisi eum ipsum
diligere quem ames nulla indiget gratia nulla
utilitate quaesita. Quae tamen ipsa ex-
florebat ex amicitia. & cum sit uicinitas minus
secutus sit. Haec nos adulescentes beni-
uolentiam senes illos. L. paulum. m. cutionem
C. gullum publicum nasicam tatum gruccum scipi-
onis nostri socerum dileximus. Haec & cum ma-
gis elucet inter aequales ut inter me & scipi-

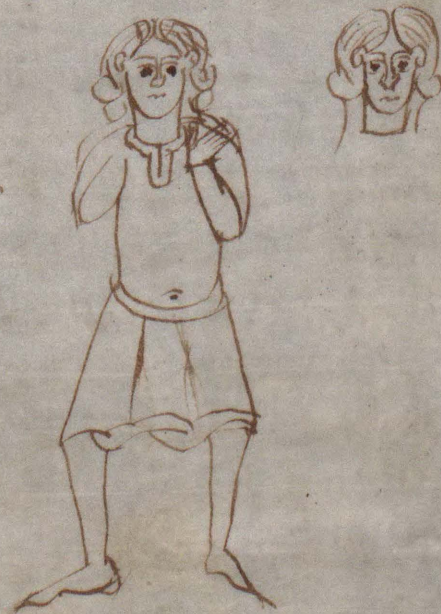
31
onem. L. furium. p. rupilium. sp. manium. 7
Uicissim autem senes in adulescentium carita-
te adquiescimus. ut in ues tate ut in quinta tibe-
ronis. equidem & cum admodum olescentis.
p. rugilicuer gipii familiaritate delectat.
Inimicis ita ut utroque comparata est uita nature
que nostrae ut ad illa ad illas oritur. 7. Mox tamen
quidem optandum est ut cum aequilib; possit
quibus curam quam e carceribus emissus sit cum
is dem ad calcem ut dicitur perueniret. 7. Sed
quoniam res humane fragiles caducaeque sunt semp-
per aliqui an requirendi sunt. quos diligamus
& a quibus diligamur. 7. Caritate enim beniuo-
lenciaque subleuatur omnis euita sublata ru-
cunditas. 7. Mihi quidem scipio quaequam est
subito ereptus uiuit tamen semp. 7. uiuit.
Uirtute enim amicum illius uiri quae extincta non
est. nec mihi soluerat ante oculos quam illa
seper in manibus habui. sed & cum posteris erit
clara & insignis. 7. Demoumquam animo aut
spe maiora suscipiat. quise binon illius memoria

atq; imaginem proponendam putat. Equidem
ex omnib; reb; quas mihi aut fortuna aut natu-
ra tribuit nihil habeo quod cum amicitia sci-
pionis possim comparare. In hac mihi de rep-
consensus in hac rerū priuatarū consilium in
eadē requies plena oblationis fuit. Nūqua
illū nemini a quidem reoffendi quod quidē
fenserim nihil audiui ex eo ipse quod nolle.
una domus erat idem uictus isq; communes
neq; solū militia sed & iam peregrinationes
rusticationesq; communes. Nam quid ego
desudus dicā cognoscendi semper aliquid
atque discendi in quib; remoti ab oculis populi
omne otiosum tēpus contriuimus. quārūrē
recordatio & memoria si unacū illo dēissē
desideriū conuinctissimi atq; amantissimi
uirj ferre nullo modo possem. sed nec illa extinc-
ta sunt adunatq; potius & augetur cogitati-
one & memoria meae. & si illis plane orbatus
esset. magnū tamen adfert mihi & cas ipsa
soluciū. diutius enim iam in hoc desiderio eē n̄

possum. Omnia autem breuia tolerabilia et
sedebent. & iam si magna sunt. & haec habui
de comitia quae dicerem. Vos autem hortor
ut ita uirtutem locū sine qua amicitia eē
non potest. ut ea excepta nihil amicitia
praestabit huius putat. **EXPLICIT**

LIBERTU II SS

^{positi}
INCIPIUNT SENTENTIAE IENICE

PHYLO SOPHI

- Alienū est omne quicquid optando
evenit.
- Ab alio expectes alteri quod feceris.
- Animus uereri quisat. sat tu tu ingredi.
- Auxilia humilia firma consensus facit.
- + Amor apud arbitrio sumitur non pontur.
- A ut amat aut odit mulier. nihil est restitutum.
- danston partem. is teneat suspicio.
- A mes parentem si aequus ē. si dicitur feras.
- A spicere oportet quid possis perdere.
- + A miuicia nisi feras fuas tua.
- A lienū aet homini ingenio acerua ē. seruitus.
- A bsentem lacerat. cū ebrio qui litigat.
- A mansuetus multum mentatur sibi.
- A uarus ipse miseriae causa ē succē.
- A mans quid cupiat fat. quid sapiat non uidet.
- A mans quod suspicatur uigilans somniat.
- A d calamitatem quilibet rumor uocat.
- A mor exor queri n̄ potest. sed elabi potest.

- A uarum facile capias. ubi non sis idem.
- A mare & sapere. uix ad eo contenditur.
- A b amante lacrimis redimas iracundiam.
- A per te mala cum est mulier. tūdemū est bona.
- A estatem caene. dū celat a&as inducat.
- A uarus nisi commoratur. nihil recte facit.
- A uaris. de omno potius quic sapiens dolat.
- A uaro. quid ardi optes. nisi ut uiuat diu.
- A nimodolenti. nihil oportet credere.
- A lienum nobis. n̄m plus celus placet.
- A mare iuueni fructus est crimen sen.
- A nus cum ludit. mor ad delicat facit.
- A moris uulnus idem quis sanat facit.
- A d paenitendū p̄perat. cito qui iudicat.
- A lektor quantum in arte ē. tanto ē. nequior.
- A mor otiose. causa sollicitudinis.
- B is & gratū. quod opus ē. si ultro offerat.
- B onarū rerum. consuētudo pessima ē.
- B eneficium quid are nescit. iniuste p̄at.
- B onum ē fugienda aspiciere. in alieno malo.
- B eneficium accipere libertatē ē uindere.

Bona nemini horra ē ut non adiciat sic malicia.

Bis enim mori ē. alterius arbitrio mori.

Beneficia plura recepit. quis cit reddere.

Bis peccat. cū peccatq obsequium accommodat.

Bonus animus laesus grauius multo irascitur.

Bona mors ē homini. uitae quae extinguit mala.

Beneficiū dando accipit. quid digno dedit.

Blanditia n̄ imperio fit dulcis uenus.

Bonus animus numquā errantq obsequiū accommodat.

Beneficiū quid dedisse. sed cit p̄bit.

Benuolū coniunctio animi. maxima ē cognatio.

Beneficiū saepe dare. docere est reddere.

Bonitatis uerba imitare. maior malitia ē.

Bona opinio hominū. uitae pecunia ē.

Bonū quod ē subprimatq. nequā extinguitq.

Bis uincit. qui se uincit in uictoria.

Benignū dicitur. cuius com dandi cogitatur.

Bis interimitur. qui suis armis perit.

Bene dormit qui non sentat quā male dormiat.

Bonorū crimen ē. officio sus miser.

Bona quae ueniunt. nisi sustineant cadunt ut oppri-

ma. J.

Bona fama in tenebris pprius splendore. opant.

Bene cogitatur. si excedunt non occidunt.

Bene perdit nūmos. iudiciū dicit nocens.

Bono in parente. anima est pecunia.

Bonū ad uirum. cito moritur iracundia.

Breuens ipsa ē memoria iracundiae.

Bona turpitudine ē qui periculū uindicat.

Bona comparat. praesidia misericordiae.

Beneficiū dignis. ubi de omnes oblyges.

Consublata uirga ferimus non reprehendim.

Crudelissimū aduersa. oburgatio.

Cauendi nulla ē dimittenda occasio.

Cui semper dederis. ubi ne ges rapere imperes.

Crudelē medicum in tēperans facit.

Cuius mortē amici expectant uitā cuius odes.

Cum inimico nemo in gratiā tutor edit.

Citius uenit periculū. cū contemnitq.

Casta ad uirū matrona. parendo impetrit.

Cito ignominia fit. supbi gloria.

Consilio melius uincas. quam iracundia.

Cuius dolori remediū ē patientia.

Cotidie damnatur. qui semper amatur.
Cum vitia profunt. peccat qui recte facit.
Contumeliā nec foras potest. nec in genuis pati.
Conscientia conuicti. nullas inuenit linguae p̄ces.
Comes facundus in uia. pro ueliculo est.
Cito in p̄borū labia. ad p̄niciē cadunt.
Contemni est grauius. quā stulte percuti.
Cotidie ē. d̄terior posterior dies.
Crimen relinquit uitas. qui mortē appetit.
Discipulus ē prioris. posterioris dies.
Dānare obiurgare. cū auxilio ē opis.
Dui ad parandū ē bellū. ut uincas celerius.
Dixeris maledicta cuncta. cū in gratiū hominē dixeris.
De inimico n̄ loquaris. male sed cogites.
Deliberare utilico. mora ē tutissima.
Dolor decrescit. ubi quod crescat non habet.
Dedicere ftere. femina ē mendaciū.
Discordia fit. carior concordia.
Deliberandū ē. quicquid statuendū ē semel.
Difficilē habere oportet. curē ad crimina.
Dū ē uita gr̄cta. mortis conditio ē optima.

35
Damnū appellandū ē cū malice fama lucrū.
Ducis in consilio. posita ē uirtus militum.
Dies quod donat amicus. ut corruptū uenit.
Dimissū quod nesciat. non comitatur.
Etiam innocens. cogit mentari dolor.
Et tamen peccato recte praesertitur fides.
Etiam celeritas. in desiderio morae ē.
Ex uitio alterius. sapiens emendat suū.
Et de ē & superat. miseris cogitatio.
Etiam obliuisci quid sit. interdū expedit.
Ex hominū quaestū. facta fortuna ē deca.
Effugere cupiditatem. regnū ē uincere.
Exuli ubi n̄ quā domus ē sine sepulchro ē mortuus.
Et qui faciunt oderunt in iuriam.
Eripere telū. non dare irato deca.
Exiliū pax ē. patrias qui se denegia.
Etiam capillus unus. habet umbrā suam.
Eheu quā miserū ē fieri in uendo senem.
Etiam hostis ē aequus. qui habet in consilio fidē.
Ex celsis multo facilius casus nocet.
Fidē qui perdit. quo se seruat reliquum.

Fortuna cū blanditur caput amentur.
Fortuna citius reperias. quā retineas.
Formosa facies. multa commendat. **g**
Frustro rogatur quimisererj non potest.
Fortuna unde cū quid fregit quasi sū ē.
Fruus ē accipere quod non possis reddere.
Fortuna nimium quē fouet. stultū facit.
Fictū sic facimus. is qui iudiciū fugit.
Felix improbitas. optimorū ē calamitas.
Feras non culpes. quod mutari non potest.
Futura pugnant. ne se superari sinant.
Furor fit luesis sepius patientia.
Fidem qui perdit. nihil potest ultra perdere.
Facilitas animi. ad partē stultitiae sapit.
Fides unanimes. unde habet. nūquā redit.
Fidē nemo unquā perdit. nisi qui non habet.
Fortuna ob eē. nulli contenta ē semel.
Fulmen ē ubi cū potest tunc habitat iracundia.
Frustra cū cū senectā uentū ē repetas ad olysce
gam

36
Al sum maledictū malivolū mendacū ē.
Eminē naturā regere sperare odiū ē.
Feras difficilia. ut facilia pferas.
Fortuna uitrea ē. tū cū splendē frangitur.
Feras quod laedit. ut quod prodest feras.
Facet gratū fortuna. quē nemo uidet.
Fortuna homini plus quā consilium ualē.
Cruem p̄ iudiciū ē quod iudiciū non habet. 40
Cruis sima ē. p̄bi hominis iracundia. 192
Cruis homini. poena ē quē post factipentē.
Cruis animus. dubiā non habet sententiam.
Cruis est malū omne. quod sub aspectu latet.
Cruis nocet quodcūq;. In expertū accidit.
Cruis ē inimicus. hic quia latet in pectore.
Cruis simū ē imperiū consuetudinis.
Cruis crimen. sic leuiter cū ē dictū nocet.
Heu quā difficilis gloriæ custodia ē.
Homo extra corpus. ē suum cū irascitur.
Heu quā est amendus. qui mortuū putat.
Homo qui in homine calamitosa ē misericors meminit sui.
Honestaturpitudine ē. mori peccus a bona.

37
Hab& in aduersis auxilia. qui secundis comodis
Heu quā miserū ē ab eo ledi. de quo non possit queri.
Hominē experiri. multa paupertas iub&
Heu dolore quā miser ē qui tormento uicē n̄ hab&
Heu quā multa paenitenda. incurrunt uiuendo dicitur
Hec quā miserū discere seruire. ubi sis doctus dominus
Hab& suū uenenū. blanda oratio.
Homo tota est mortuus. quotiens amittat suos
Homo se per aliud furit. in alterū aliud cogitat.
Honestus rumor ē patrum omnium
Homo nescit sine dolore. fortunā inuenit.
Honeste serui&. qui succūbit temporj.
Homo uitae comodatus. non donatus ē.
Heres fictus. subp̄sonarius est.
Heredem ferre ualidius ē. quā quicquid
Habent locū maledicti crebrae nuptiae.
Inferior rescit quicquid peccat superius
Inimicū ulcisci. uitā accipere ē alteram.
Inuitū cum rēlineas exire. inuites.
Ingenuitatē ledit. cū indignū roges.
In nullo ciuilius bonus ē in sepe similis.

37
Inopia beneficiū bis dicit. quid dicit celeriter.
Inopiae paruadesunt. auaritia omnia
Instructa inopia ē. induit cupiditas.
Inseuita culpam. qui peccatum p̄terit.
Inocundū nihil ē. nisi quod reficiat uaritas.
Ingenuitas non recipit. contumeliam.
Inritare ē calumnia. cū te felice uocaberis.
Inpune pecces in eū. qui peccat rarior.
Ingratus unus miseris. omnib; nocet.
Inmisericordia contumelia ē. Inimicus potest
Inamicū habere posse ut facile fieri hunc non in
Inuidiā ferre. aut fortis aut felix potest.
In amore semper mendax iracundia ē.
Inuidia accite sed inimice irascitur.
Inratū breuiter uites. Inimicū diu.
Inuicicū remedium ē obliuio.
Inuicidū qui uincit hostem superat maximum.
Inuicidū tacendum. crimen facias acutus.
Inuicidū sperare bene. nisi innocens nemo solus.
Inuicidū dicendo. criminosa ē celeritas.
Inuicidū quamuis. humile doctū ē inuicere.

In calamitate usus. & in iniuria
Iudex dānat. cū nocens absoluitur.
Ignoscere hominū ē. nisi pud & cū ignoscatur.
In rebus dubis. plurima ē caudacice.
Illo nocens sedānat. quod peccat die.
Iu crede amico. nescit inimico locus.
Iraus & iā ficius consiliū puat.
Inuidia id loquitur. non quod subest.
Loco ignominiae. ē apud indignā dignitas.
Laus noua nūq̄. & iā uis amittitur.
Laeso dolori. remediū ē inimici dolor.
Leuis ē fortuna. cito reposcit qd̄ dedit.
Lex in uersa ē. quae uis & nascit & mori.
Lucrū sine damno. alterius fieri n̄ potest.
Lasciuia & laus. nūq̄ habent concordia.
Legē nocens ueretur. fortunā innocens.
Libido iudiciū ē. quod leuita sapit.
Libido cunctos. & iam sub uultu domat.
Maligno fieri. maxime ingrati docent.
Multas manit. qui unificat iniurias.
Mora omnis odio ē. sed facit sapientia.

38
Mala causa ē. quae requirit misericordiam.
Mori est felix. ante quā mori te inuocet.
Miserū ē agere. cogi quod cupias loqui.
Miserima ē fortuna. quae inimico carit.
Molus ē uocandus. qui sua ē causa bonus.
Molus bonū ubi se simulat. tunc ē pessimus.
Mors cū uenit. rorū habet & sonus locum.
Mori necesse sit. sed n̄ quoties uolueris.
Mule gerit. quicquid gerit. fortunae fide.
Mortuo qui mittit manus. nihil dat illi sibi admittit.
Munus ē quā seruus dominus. qui seruos amittit.
Magis fidus heres natus. quā scribitur.
Malo in consilio. feminae uincunt uiros.
Mala ē uoluntas. ad alienū consuescere.
Maximo periculo custoditur. quod multis placeat.
Mala ē medicina. ubi aliquid naturae perit.
Mala enature. nūq̄ doctorē indigent.
Miseri scire. sine periculo est uiuere.
Male uiuunt. qui se sepe uicturos putant.
Maledictū interpretando. facias aegrius.
Male secū agit. aeger. medicū qui herede facit.

Minus decipitur. cui negatur celeriter.
Mutat se bonitas. cum irritatur iniuria.
Mulier cum sola cogitat. male cogitat.
Male facere qui uult. nusquam causam inuenit.
Maliuolus semper suanatura uescitur.
Multos timere debet. quam multa timeat.
Male imperando summa imperia amittuntur.
Mulier quae multis nubat. multis non placeat.
Nihil a zere semper infelix est optimus.
Nihil peccent oculi. si animus oculis imperet.
Nihil proprium ducas. quicquid mutatur perest.
Non cito ruina perit. uir qui primam timet.
Nullus est tantus quaesitus quam quod habeas arceret.
Nescias quid optes. aut quid fugias. ita ludat dies.
Namquam periculum. nisi periculo uincatur.
Nulla tam bona est. fortuna de qua nihil possis querere.
Nusquam melius morimur homines quam ubi libet ^{uiximus}.
Neganda causa avaro. nunquam defect.
Nondum felix es. si non dum te turba deridat.
Namque si nullos inimicos tibi faciat iniuria. multos tamen.
Non aspicias quam plenas quisque domanus
sed quam puras admoneat.

39
Neni ad te nisi optatum animus pulcherrimum di cultus est.
Non uiuas aliter in solitudine aliter in foro.
Nihil peras. quod negaturus es.
Nihil negabis. quod periturus eris. ^{despiciens}
Nihil magnus est in rebus. humanis nisi animus magna.
Nihil potest didicisse benefacere si cetera fecerit.
Nihil in te est. quo animo facias quod fecisse uisus es.
Nam facta cernuntur. animus non uidetur.
Non quam multas placeas. sed qualibus studeas.
Ne quia ipsa poena si uel.
Nam mala conscientia saepe uita est. secura nunquam.
Nemine cito accusaueris. nemine cito laudaueris.
Nullum putaueris. esse locum sine teste.
Nulla pusilla domus. que multos recipit amicos.
Namquam in scelus. scelere uindictam duntaxat.
Omnne peccatum. actio est.
Omnis autem actio uoluntaria est. tam honesta quam turpis.
Omnne ergo peccatum uoluntarium est.
Omitte excusationem. nemo peccat inuitas.
Odi a multorum subuultu multorum sub oscula latent.
Omnia tamen pendunt. cum non dico si cecideris sed si tibi
subaueris.

^{fureri reputat.}
Omnis affectus habet ut inquit ipse infantia ceteros
Omnes enim uita differentes mors incerta puenit.
Omnis itaq. dies uelut ultimum ordinandus est.
Oratore teputa sibi ipsi qd oportet psuasuris
Opinantur dicitur homines mali sed mali displice
re enim malis laudabile est.
Obicitur quoniam semper blanditiae aliquid amisce
Odiu oportet peccandi non modicum facias.
Optimum est semper ignoscere tanquam supersecundis pecces.
Optimum est maiorum uestigia sequi si recte pecces seris.
Omnis doctus inuita eratione peccans super peior est.
Ob hoc quod in officio cuius magister esse uult labitur.
Peccandi duos sunt genera aliud ex proposito
aliud ex negligentia.
Plerique modicum peccare cessant non innocentia.
Profecto tales timidi non innocentes dicendi.
Prius quam promittas delibera ut cum promiseris facias.
Prius sine gaudio fecisse postea fallere est.
Praeter causam multa amico dabis. multae
causae dicitur contra amicum.
Pro eo religiosus eris quomelior.

40
Praestabis parentibus pietatem cognatis dilectione
Praestabis amicis fide omnibus aequitatem.
Pace cum hominibus habebis bellum cum uitis.
Pecuniae imperare oportet non seruire.
Pecunia si uis scias ancilla est si nescias domina.
Pecunia non sapiat auaritia sed irrita.
Putandus est recte fortior qui cupiditates
tamquam hostes subicit.
Peiora sunt tecta odia quam aperta.
Propterea te loquitur inimicus minus quam
tacet nos offendit.
Proximum ab innocentia tenet locum uere
cuncta peccati confessio.
Plerique cum stultis maledicunt ipsi sibi conuicti.
Per turpe est enim quod obicitur in obiciente cognosci.
Pulcherrimum est omnia praestare nihil exigente.
Principium discordiae est aliquid ex communi
suum facere.
Plerique sciam conscientiam pauca uerentur.
Quidam quosdam occidunt inimicos non quia habent
sed quia meruerunt.

Quā iniquū ē nocuisse quia oderis laedere.

Quantū iniquius odisse quia laeseris.

Quā magnū uirū ē neglegere laedentē.

Qui enim uindicta sentit ^{ppacio inhausti}

Quid sis inter ē non quid habearis.

Quāuis ag. sit nequis merito tuo te oderit ^{semper oderit} etiam.

Quā magnū ē non laudari & ēē laudabile.

Qui succurrere reperit utro potest cū succurrat ^{dit} tunc.

Quid ē homini inimicissimū alter homo.

Quae maxime diuitiae nō desiderare diuitias.

Quis plurimū habet is qui minimū cupit.

Quid ē dare beneficiū imitari dñm.

Quis ē paup. quis sibi uidetur diues.

Quidam inimici graues sunt. amici leues.

Quidissimi uiuere J. homines. si duo uerba.
tollerentur meū & tuum.

Qui pauper taceat amē. quā timendus ē.

Quod tacitū ēē uis neminē dixeris. ^{In presas}

Quā nō poteris ab alio exigere silentiū si tibi ipse.

Qui seruis crudelis ē ostendit in alius nō uoluntate
tē sibi de eē sed potestatem.

41
Qui ob hoc iniuriā facit quia potest cito desinit q̄a fecit.

Quid dulcius quā habere cū quo omnia audias.

Quē sic credas ut te cui sic loquaris. quasi tecum.

Qui dicit des. amicos habere uoluerint. & ipsi
tales esse non possunt.

Repellis se homines facilius quā decipi ferunt.

Respue crudelitatem & matrem crudelitatis iram.

Reuera memoria beneficia fragilis ē in uariā tenax.

Ridiculū ē odio nocentis innocentiam perdere.

Res & uera ē q̄a multas amē & multos amē.

Regib; peius ē multo quam seruentib;.

Reuera quia illi singulos si tu uersos si tu.

Res ipsa ut praestare possit uis efficax si polle
ceri pro peramus honesta.

Re ē maximā p̄mittit tibi sapientia ut te reducat tibi.

Recta ingenia debilitat uerecundia praua confir
^{max audacia}

Res optima ē nō sceleratos scirpare sed scelera.

Recte parentē & inferiore laudas quia per tu
nō ad gloriā tuam.

Res magne clementiae ē. indulgendo corrigere
peccata quia uindicta.

Sunt quorū corpus innocuū ē & in mille facinorū
 furias mens otiosa discurret.
 Si indigentellā felicitatis hominis potenter q̄. p̄ueneris
 aut ueritas aut amicitia perdenda ē.
 Si uis beatus ēē. cogita hoc primū contēne contēni
 Si multas placuerit uita tua tibi placere n̄ poterit
 Si solitudinē quaerit qui uult cū innocētib; uiuere
 Si talitū est timere q̄ uitare non potest.
 Si temp̄ dissensio ab alio incipiat atēre conciliatio
 Si uocare paup̄tatis amicorū immo potius occur
 Si eorū admone amicos pulc̄a tauda.
 Si bene te institueris pud & fieri de teriore.
 Si quis irascitur ab alio poenas p̄c̄itā se exigit.
 Si uerissime enī nos aduersū peccantes ingerim
 & ipsi eadem committimus.
 Sicut formosa pictura ē cuius nulla pars est ^{est}
 Sic & formosus homo in quo nulla pars ^{est} peccat.
 Si uultus paret seruus es. si uolens minister ^{amāc.}
 Si autē cū multis uirtutib; abundare q̄a alienas
 Si inuidēris maior eris nam qui inuidē minor
 Scito quid ē inuidia dolor animi ē. ex alienis co
 modis.

Scito enī & illu ^{qui a nulli inuidē & uirt}
 bonitatem ^{precedit}
 Sunt multi qui ^{plurimū uerbis}
 non recontem ^{Nunt}
 Sed ipsa quae sp. ^{nunt clā furat}
 timidus cautū seu oca ^{et sordidus parca}
 utissima res ē. nihil timere p̄ter d̄m
 Tene semper uocis. & silentiū tēperamentū.
 Amen & in hoc incū ^{be. ut libentis audi}
 as quam loquaris
 Tacere quiesca. ^{nescit loqui.}
 tristitia si potes. ^{ne admiseris.}
 Turpe p̄bē expectaculū. ager animus
 turpia ne dixeris paulatī enī pudor p̄ uerbis ^{foras}
 transibit sermo in affectū. si honesta loquamur
 Tolerabilior ē qui mori uult & quā qui male uiuere
 Tolerabilior poena ē n̄ posse uiuere quā nescire
 Talem diligentiam. exhibe in amicis tuis con
 parandis ne incipias amare ^{de} quē in ^{cepit}
 possis odire. ^{simile tu}
 ut primū exhibe te bonū & sic quere alterū

Turpius nihil est quam cum
 cum quo familia ruit
 Quis ius quae in bono
 Quis omnibus
 effice ut neminem
 Quis habere honorem
 Videtur ad huc malus es. & si milia tibi parca
 Quis sic des. saque alius locum emendationis
 Quis fuit prius ad. sententia nunc mos est
 Quis non dicimus. nec audiamus.
 Tales ad eam & disciplina. mores facit
 Unde bona consuetudo excutere debet quod
 malae instruxit
 Similiter feras que necesse est doloribus enim
 peccati erit ut ei rap
 erbarum non personis accipiendae sunt
 Quis tuas amicum beneficium inimicum unum sentiat
 Vita omnis brevis est ideo in mortalitas est
 Quis bonus quinquaginta producit animum suum in
 non modo non peccare sed saltem non possit

49

49

Itaque quid curie trahimus tras per uera
 et summa bona occupent. coram peccati
 irate cuius presertim uideri ne curas ei fuisse
 peccatis
 elu de dicitur habes non contra homines
 eluriam hominibus uitiosum est

EXPLICIT

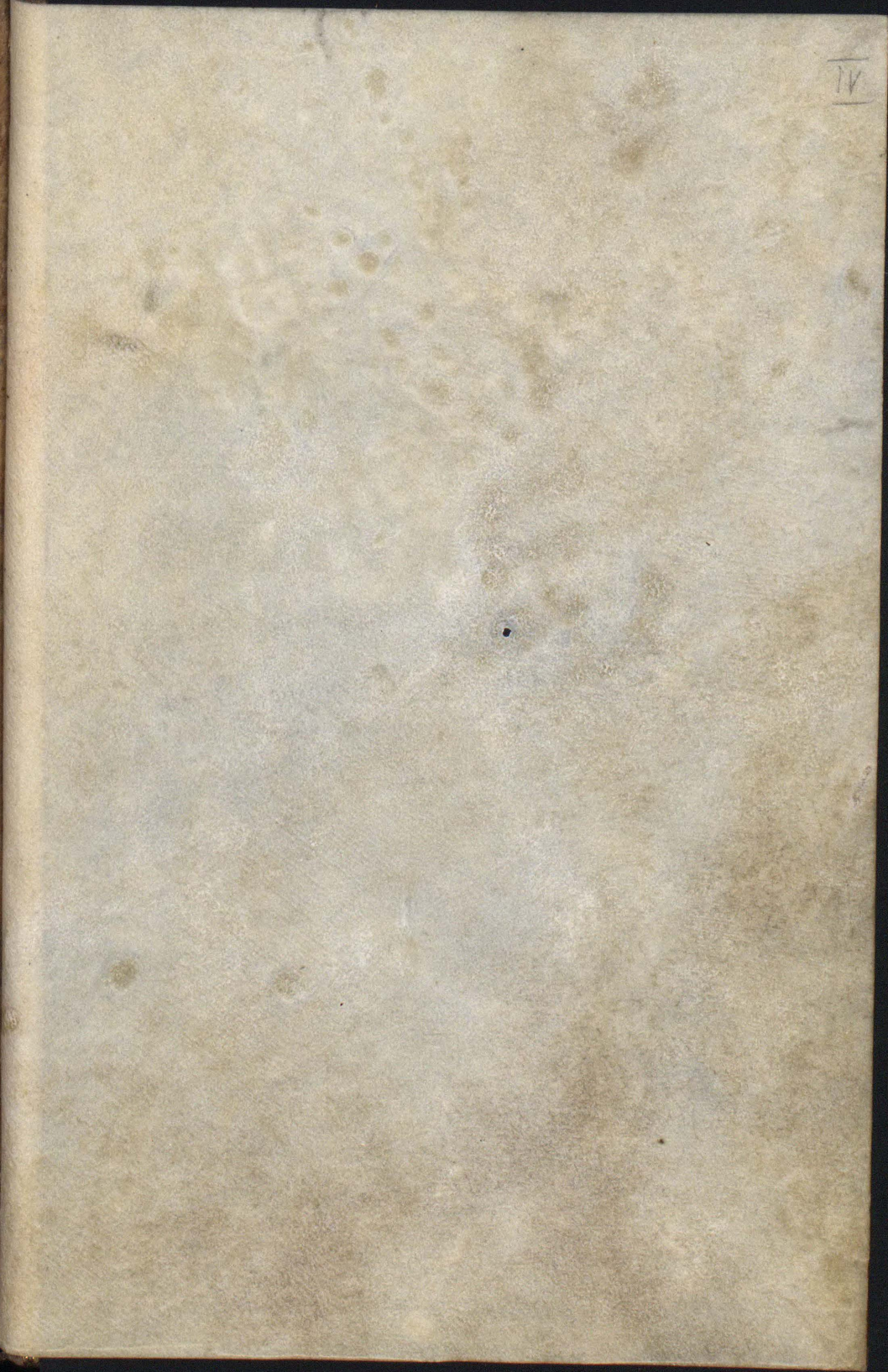
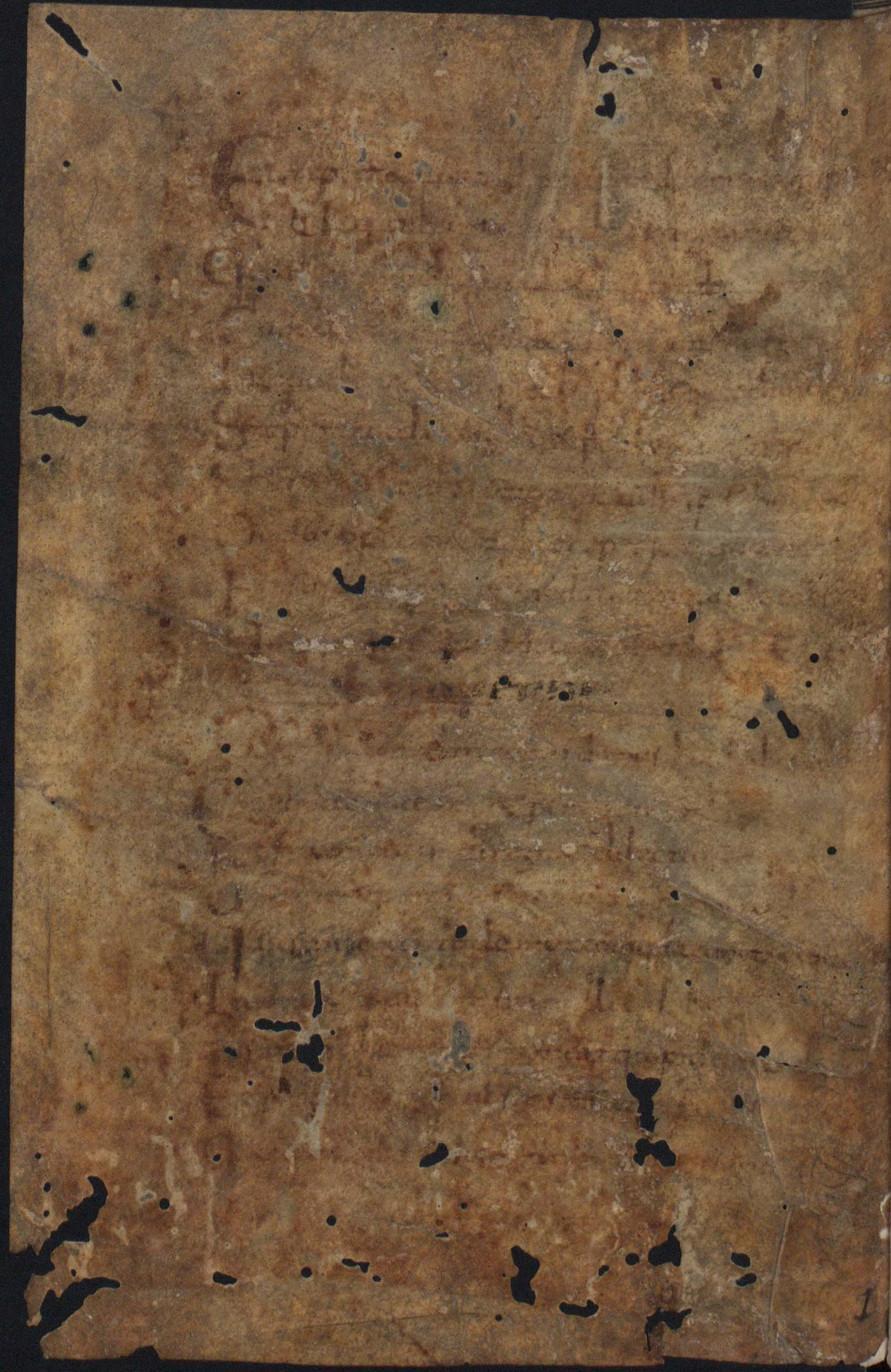
INCIPIUNT VERBA

Omnis talis homo
 et
 et
 et
 et

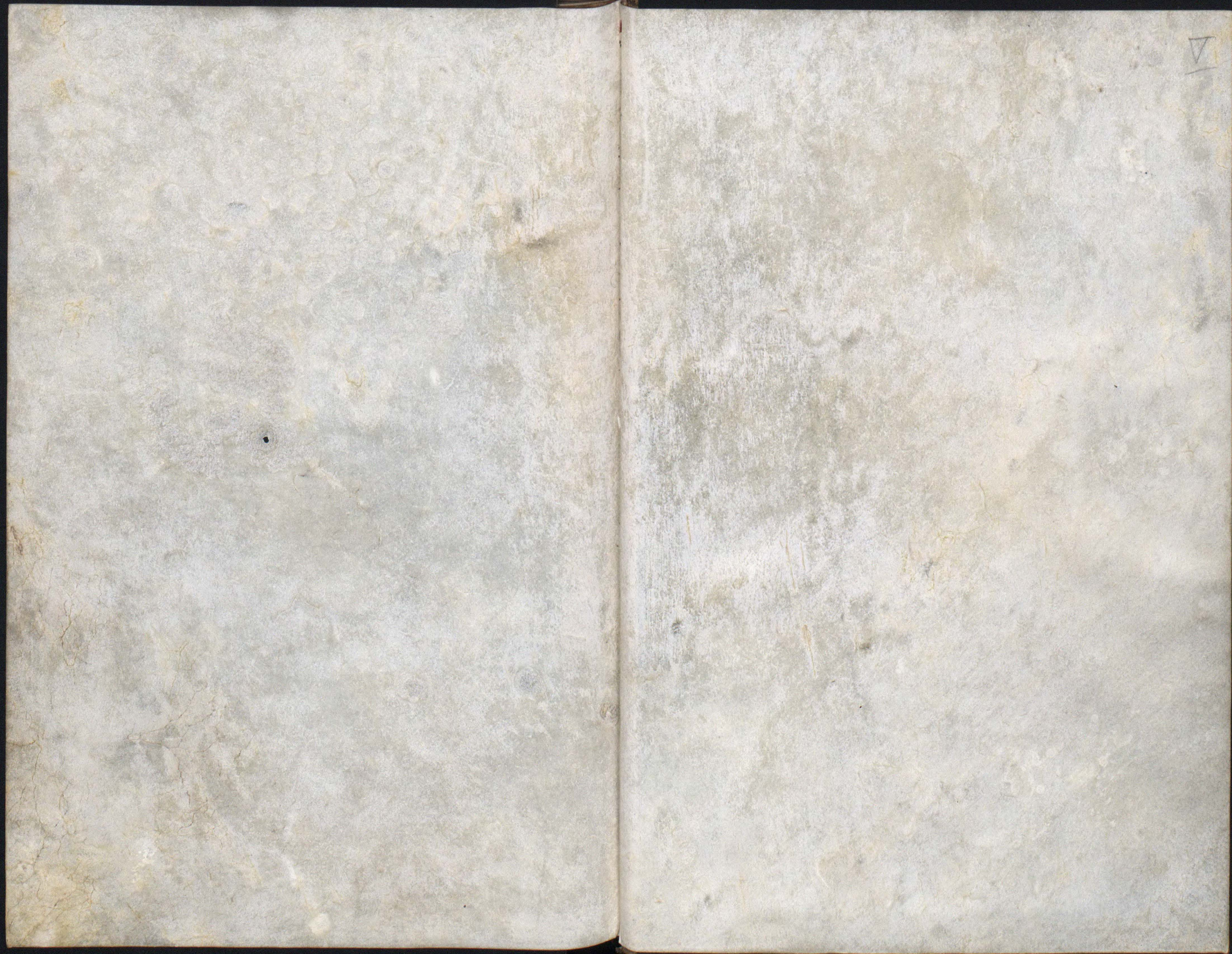
Iste libellus est ecclesie Constantiensis

Ex
 Bibl. Regia
 Berolin.

(43tes Blatt.)

VI

